

मुद्रा मूल्याचे सिध्दांतः Theories of Value of Money

By

Dr. Rajani Sontakke

Economics

मुद्रा मूल्याचे सिद्धांत: theories of money

- प्रास्ताविक: introduction:
- वस्तू प्रमाणेच मुद्रे चे देखील मूल्य असते.
- वस्तूचे मूल्य जसे मागणी पुरवठ्यावर अवलंबून असते तसेच मुद्रेने मूल्य देखील मुद्रा ची मागणी व पुरवठा वर अवलंबून असते.

- मुद्रा चे मूल्याचा अर्थ:
 1. मुद्रेने मूल्य म्हणजे व्याजाचा दर होय.
 2. मुद्रेने मूल्य म्हणजे वेदेशी विनिमय दर होय.
 3. मुद्रेने मूल्य म्हणजे मुद्रे ची क्रयशक्ती होय.

मुद्रेचे मूल्य आणि किंमतीच्या पातळीचा संबंध

- मुद्रा चे मूल्य आणि किंमतीच्या पातळीचा व्यस्त किंवा विरुद्ध संबंध असतो.
- जेव्हा वस्तूंच्या व सेवांच्या किंमती वाढवून सामान्य किंमतीची पातळी वाढते तेव्हा मुद्रेचे मूल्य किंवा मुद्रेची क्रयशक्ती कमी होते.
- जेव्हा वस्तू आणि सेवा स्वस्त होऊन सामान्य किंमतीची पातळी घसरते तेव्हा मुद्रेचे मूल्य वाढते.
- अशाप्रकारे सामान्य किंमतया पातळीत होणाऱ्या बदलाचा अनिवार्यपणे परिणाम मुद्रेच्या मूल्यावर होतो.
- सामान्य किंमतीची पातळी व मुद्रा चे मूल्य यांचा घनिष्ठ संबंध असतो.

मुद्रेच्या मूल्याचे निर्धारण

Determination of Value of Money

- बाजारातील वस्तूंचे मूल्य वस्तूंची मागणी व पुरवठा यांच्या क्रिया प्रतिक्रियेने निश्चित होते. त्यामुळेच काही अर्थशास्त्रज्ञ मुद्रे ला वस्तू समजून मुद्रेचे मूल्य देखील मुद्रेची मागणी व मुद्रेचा पुरवठा यांच्या प्रतिक्रियेने निश्चित होते असे मानतात. त्यामुळे मुद्रेची मागणी व पुरवठा याचा अर्थ पुढील प्रमाणे...

मुद्रेची मागणी: Demand for money

मुद्रेची मागणी वस्तूंच्या मागणीतून निर्माण होत असल्यामुळे मुद्रेची मागणी उत्पन्न मागणी असते. एखाद्या देशातील मुद्रेची मागणी देशात विनिमयासाठी उपलब्ध होणाऱ्या वस्तूंच्या व सेवांच्या परिमाण आवर अवलंबून असते. वस्तूंच्या व सेवांच्या परिमाणात वाढ किंवा घट झाल्यास मुद्रेच्या मागणीदेखील वाढ

► केंब्रिज अर्थशास्त्रज्ञांच्या मतानुसार अर्थव्यवस्थेतील मुद्रेची मागणी व्यवहार हेतू तरतुदीचा हेतू आणि परिकल्पणा हेतू या तीन हेतूंसाठी केली जाते व मुद्रेची मागणी पुढील घटकांवर अवलंबून असते....

1. लोकांची रोखते ची अभिलाषा
2. उत्पन्न प्राप्त होण्याचा कालावधी
3. वस्तूंच्या किमती
4. राष्ट्रीय उत्पन्नाची वाटणी
5. लोकांची देणी फेडण्याची पद्धती
6. देशाची लोकसंख्या
7. मुद्रेचा चलन प्रवेग
8. देशातील व्यापाराची परिस्थिती इत्यादी गोष्टींवर मुद्रेची मागणी अवलंबून असते.

मुद्रेचा पुरवठा: Supply of Money

- विनिमय माध्यमाच्या रूपाने उपयोगात आणल्या जाणाऱ्या वस्तूंच्या व सेवांच्या सामूहिक पुरवठा म्हणजे मुद्रेचा पुरवठा होईल मुद्रेच्या पुरवठ्यात देशात उपलब्ध असणाऱ्या a धातू मुद्रा, b पत्र मुद्रा आणि c प्रत्येक मुद्रा यांचा समावेश होतो.
- मुद्रेच्या मागणीचा विचार विशिष्ट वेळेच्या संदर्भात केला जातो . परंतु मुद्रेच्या पुरवठ्याचा विचार विशिष्ट कालावधीच्या संदर्भात केला जातो. त्यामुळेच आधुनिक अर्थशास्त्रज्ञांच्या मते, मुद्रेचा पुरवठा अर्थव्यवस्थेतील विधीग्राह्य आणि प्रत्येक मुद्रेच्या प्रमाणावर तर अवलंबून असतोच त्याचप्रमाणे तो मुद्रेच्या चलन प्रवेगा वर देखील अवलंबून असतो त्यामुळे मुद्रेच्या प्रवेगा ची संकल्पना समजावून घेणे आवश्यक आहे.

मुद्रेचा चलन प्रवेग

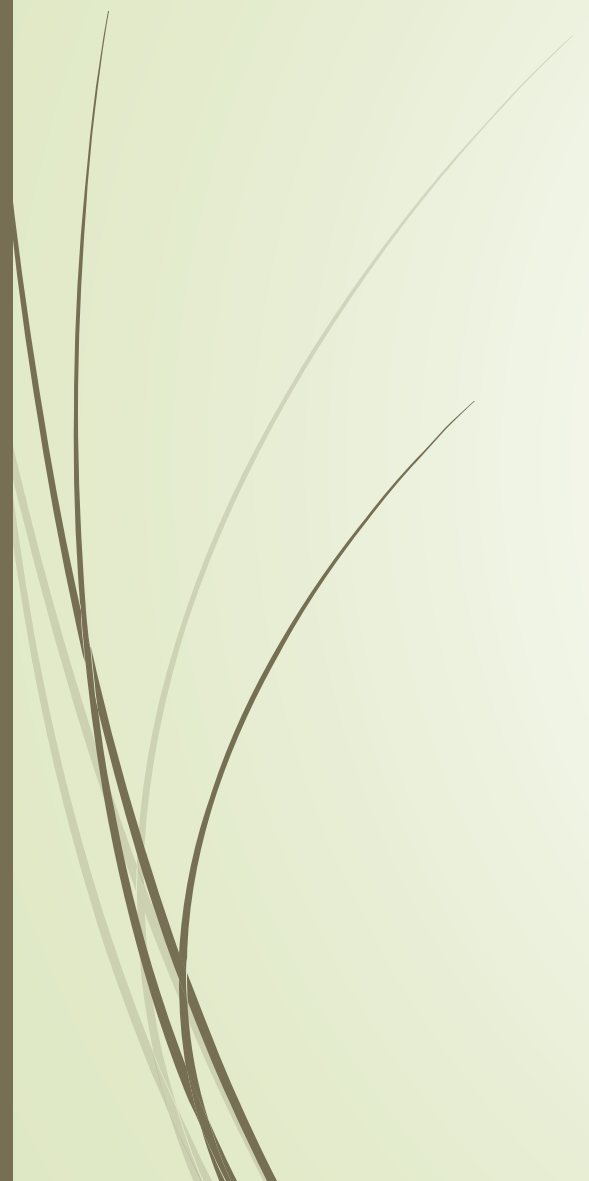
- मुद्राची एक मात्र एका वर्षाच्या कालखंडात जितके वेळा हस्तांतरित होते त्या संख्येला मुद्रेचा चलन प्रत्येक म्हणतात.
- अर्थव्यवस्थेतील मुद्रेचा पुरवठा विचारात घेताना दोन्ही प्रकारच्या मुद्रांचा म्हणजेच विधिग्राह्य आणि प्रत्यय मुद्रेच या दोन्ही मुद्रांचा चलन प्रवेग विचारात घ्यावा लागतो.
- विधिग्राह्य मुद्रेची एक मात्रा विनिमयाच्या व्यवहारात एका वर्षाच्या कालावधीत जितके वेळा हस्तांतरित होते त्या हस्तांतरणाच्या संख्येला विधिग्राह्य मुद्रेचा चलन प्रवेग म्हणता येतो. उदाहरणार्थ एक रुपयाची नोट एक वर्षाच्या काळात विनिमय व्यवहारा अंतर्गत जर दहा वेळा हस्तांतरित होत असेल तर विधिग्राह्य मुद्रेचा चलन प्रवेग दहा राहिल.

मुद्रेचा चलन प्रवेग पुढील घटकांवर अवलंबून असतो.....

1. मुद्रेचे परिमाण.
2. उपभोग प्रवृत्ती.
3. क्रय विक्रयच्या व्यवहारांचे स्वरूप.
4. रोखते ची अभिलाषा.
5. माल ऊधार विकण्याच्या सोई.
6. मजुरी देण्याची पद्धती.
7. आर्थिक विकासाची पातळी.
8. भावी किमतीचा अंदाज.
9. बाजारपेठेचा विस्तार.
10. देशातील राजकीय परिस्थिती.
11. प्रत्यय मुद्रेची गती क्षमता.

मुद्रा मूल्याचे निर्धारण करण्याकरिता वेगळ्या सिद्धांताची आवश्यकता

1. वस्तुतः प्रत्यक्ष उपयोगिता असते परंतु मुद्रे ला प्रत्यक्ष उपयोगिता नसते.
2. वस्तूला चलन प्रवेग नसतो परंतु मुद्रे ला चलन प्रवेग असतो.
3. वस्तूची मागणी अल्पकाळात तसेच दीर्घ काळात बदलते मुद्रेची मागणी मात्र अल्पकाळात स्थिर असते.
4. वस्तूचे परिमाण उत्पादनाच्या साधनांच्या उपयोगावर अवलंबून असते परंतु मुद्रेचे परिमाण सरकारच्या मोदरी धोरणावर अवलंबून असते.
5. मुद्रा मूल्यमापनाचे कार्यकर्ते परंतु वस्तू आणि सेवा मूल्यमापकाचे कार्य करीत नाहीत.

Thank you!
@